

Μάθημα 40ό

Τό δένδρο τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ (Β')

Ὡπως θυμᾶστε, παιδιά, τήν περασμένη φορά εἴχαμε ἀναφερθεῖ στό θέμα τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ, καί εἴχαμε δεῖ τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτή ἡ γνώση. Εἴχαμε πεῖ ὅτι ὁ Ἀδάμ ἦταν νήπιος, καί ὡς νήπιος βεβαίως δέν ἦταν δυνατόν νά μπορέσει νά κάνει καλή χρήση τῶν δικῶν του δυνάμεων. Γι' αὐτόν τόν λόγο ὁ Θεός τοῦ εἶπε ὅτι δέν ἔπρεπε νά δοκιμάσει ἀπό τό δένδρο τῆς γνώσεως· δηλαδή τοῦ ἔθεσε καθαρά θέμα ὑπακοῆς.

Ὅταν ὁ διάβολος κατόπιν θά ἐρχόταν νά τοῦ πεῖ ψέματα πῶς ὁ Θεός ἔδωσε αὐτήν τήν ἐντολή γιά νά μή θεωθοῦν αὐτός καί ἡ Εὐα, θά τοῦ ἀποκάλυπτε τί δυνατότητες εἶχε. Διότι πράγματι ὁ Ἀδάμ θά θεωνόταν· εἶναι γνωστό ὅτι ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ θέωση.¹ Ἐρχεται ὁμως ὁ διάβολος καί τοῦ ἀποκαλύπτει

1. Ὁ Θεόφιλος Ἀντιοχείας φαίνεται πῶς χρησιμοποιεῖ πρῶτος τόν ὄρο *θέωση*, στήν *Πρὸς Αὐτόλυκον* ἐπιστολή του, περιορίζοντας τή σημασία του σ' αὐτήν τῆς ἀθανασίας. Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος συσχετίζει τήν ἔννοια τῆς θεώσεως μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου. Ὁ δέ Θεοδώρητος Κύρου αἰτιολογεῖ: «Οὕτω καὶ θεὸς ὁ ἄνθρω-

τό πράγμα ἄκαιρα. Αὐτή λοιπόν ἡ γνώση ἦταν μία γνώση ὠφέλιμη ἀλλά ἄκαιρη· καί ἀφοῦ ἦταν ἄκαιρη, ἦταν καί ἐπικίνδυνη. Τό ἁμάρτημα τοῦ Ἀδάμ ἦταν ἡ παρακοή, τό ὅτι δηλαδή δέν ὑπάκουσε στόν Θεό.

Ἀλλά τό γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἄν καί νηπιάζει ἀκόμα, προσπαθεῖ νά ἐκμεταλλευθεῖ τίς δυνάμεις τῆς φύσεως ἢ τίς δυνατότητες τίς δικές του, συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Ὑπάρχει ἓνας μύθος εὐρωπαϊκός, τοῦ λεγομένου *μαθητευόμενου μάγου*, πού κάποιος μέγας μουσουργός τόν ἔχει κάνει καί μουσικό ἔργο.² Θά σᾶς τόν πῶ μέ δύο λόγια.

Κάποτε ἦταν ἓνας μάγος καί εἶχε ἓναν μαθητευόμενο. Εἶχε ἓνα μεγάλο δωμάτιο, μέσα στό ὁποῖο εἶχε ὅλα τά μαγικά του σκευάσματα, μαγικά βιβλία καί λοιπά.

Μιά μέρα λοιπόν ὁ μάγος εἶπε στόν μαθητή του ὅτι θά ἀπουσιάσει, καί γι' αὐτό ἔπρεπε νά προσέξει μερικά πράγματα. Ἐπιπλέον τοῦ ἔδωσε τήν ἐντολή νά σφουγγαρίσει τόν χῶρο ὅσο ἐκεῖνος θά ἔλειπε. Ὅταν ἔφυγε τό ἀφεντικό του, ὁ μαθητευόμενος σκέφθηκε ὅτι

πος ὀνομάσθη, ἐπειδὴ εἰκὼν προσηγορεύθη Θεοῦ.» (Ερωτήσεις εἰς τὴν Γένεσιν, Κ', PG 80, 105D). Ἴσως ὁ πῶ ἀναγνωρισμένος ὄρος γιὰ τὴν θέωση προέρχεται ἀπὸ τὸν μέγα Ἀθανάσιο (Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, PG 25, 96: «αὐτὸς γὰρ ἐν-ηνθρώπησε, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν»). Κατὰ τὸν μέγало ρῶσο θεολόγο π. Γεώργιο Φλωρόφσκι, θέωση σημαίνει νίοθεσία ἀπὸ τὸν Θεό (Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνα, ἐκδ. Πουρνα-ρᾶς, Θεσ/νίκη 1991, σ. 69). Βλ. Ρωμ. 8, 15. Γαλ. 4, 5. Ἐφεσ. 1, 4.

2. Ἦταν ὁ Γάλλος συνθέτης, μουσικοκριτικός καί δάσκαλος, Πῶλ Ντυκά (Paul Abraham Dukas, 1865-1935).

θά ἦταν καλό νά μήν πάει νά βγάλει αὐτός νερό ἀπό τό πηγάδι, ἀλλά νά ἐπικαλεστεῖ τίς μαγικές δυνάμεις γιά νά τοῦ φέρουν τό νερό.

Πράγματι, ἄνοιξε ἓνα χοντρό βιβλίο, κι ἐκεῖ βρῆκε μιὰ συνταγή γιά τόν σκοπό πού ἤθελε. Ἐπικαλέστηκε λοιπόν τίς δυνάμεις αὐτές, οἱ ὁποῖες ἐμφανίστηκαν καί τόν ρώτησαν τί ἤθελε. Αὐτός εἶπε: *Θέλω νά μοῦ φέρετε νερό ἀπό τό πηγάδι.* Καί τότε ἄρχισαν νά ἔρχονται οἱ κουβάδες μέ τό νερό ὁ ἓνας μετά τόν ἄλλον καί νά χύνουν τό νερό μέσα ἐκεῖ στό δωμάτιο γιά νά πλυθεῖ ὁ χῶρος.

Βέβαια, ἔτριβε τά χέρια του ἀπό τή χαρά του ὁ μαθητευόμενος μάγος, ὅταν εἶδε ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτόν μποροῦσε νά ἔχει νερό. *Τί ὥραϊα, τί θαυμάσια...* ἔλεγε, *δέν κουβαλῶ ἐγώ νερό· κουβαλοῦν αὐτές οἱ δυνάμεις!*

Εἶδε ὅμως ὅτι οἱ κουβάδες συνέχιζαν νά ἔρχονται διαρκῶς καί διαρκῶς, ἀλλά δέν γνώριζε μέ ποιόν τρόπο νά σταματήσει τόν ἔρχομό τους. Ἄνοιξε πάλι τό χοντρό τό βιβλίο νά βρεῖ κάτι ἀντίστοιχο, ἀλλά δέν μποροῦσε νά βρεῖ τίποτα. Ἔτσι, τό νερό ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει· συνέχεια ἔρχονταν οἱ κουβάδες καί ἄδειαζαν τό νερό. Τότε ἄρχισε νά ἀνησυχεῖ, καί φυσικά δέν ἤξερε τί νά κάνει· κόντευαν νά πλημμυρίσουν ὅλα μέσα σ' ἐκεῖνον τόν χῶρο!

Ἐπάνω στήν ὥρα ἔρχεται καί τό ἀφεντικό του, ὁ μάγος. Τοῦ λέει: *Τί εἶναι αὐτά!...* Τότε ἐκεῖνος, πού βέβαια γνώριζε τή μαγική συνταγή, κατάφερε νά σταματήσει τίς δυνάμεις ἐκεῖνες πού κουβαλοῦσαν μέ τόν τρόπο αὐτόν τό νερό στόν μαθητευόμενο μάγο.

Αὐτός ὁ μύθος αὐτό ἀκριβῶς ἐκφράζει· τή στάση τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ. Αὐτό εἶναι. Εἶναι φοβερό!

Πράγματι, μέχρι σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα δέν κατάφερε νά ὠριμάσει –δέν κατάφερε σάν σύνολο ἐννοεῖται– καί τελικά ἔμεινε στάσιμη ἡ κατάστασή της, ἐπειδή δέν γνώρισε τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἦρθε νά διορθώσει τά πράγματα καί νά δώσει τήν ὠριμότητα ἐκείνη πού χρειαζόταν, γιά νά μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά ἀντιληφθεῖ καί τίς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀλλά καί τίς δυνάμεις τοῦ ἑαυτοῦ του.

Εἶχαμε πεῖ τήν περασμένη φορά πώς ἡ μία ἀπό τίς κύριες δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καί ἡ ἐλευθερία πού ἔχει· μιᾷ ἐλευθερία τῆς ὁποίας τό μέγεθος μένει ἀκατανόητο στόν ἄνθρωπο. Τόσο μεγάλη εἶναι αὕτη ἡ ἐλευθερία, πού ὁ Θεός ὅχι μόνο δέν ἐμποδίζει τόν ἄνθρωπο νά ἁμαρτήσῃ, ἀλλά καί παρασκευάζει τό σχέδιο τῆς σωτηρίας του! Μέχρι αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία πού δόθηκε στόν ἄνθρωπο! Καί ἡ ἄλλη κύρια δύναμη εἶναι ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά θεωθεῖ.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν, ἐπειδή ἀκριβῶς δέν ἔκανε καλή χρήση τῶν πραγμάτων στόν Παράδεισο, συνεχίζει νά νηπιάζει. Ὅταν ἐπί παραδείγματι λέει ἐγώ εἶμαι ὁ θεός, ἐγώ θά θεωθῶ μόνος μου, συνεχίζει αὐτό τό προπατορικό ἁμάρτημα· μιμεῖται δηλαδή τή στάση πού τήρησαν οἱ πρωτόπλαστοι ἀπέναντι στόν Θεό, γιά τό θέμα τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ.

Λέγαμε ἐπίσης τήν περασμένη φορά ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτήσῃ, ἄρχισαν νά συσσωρεύονται ἐκεῖ

μέσα στο βάθος της ψυχῆς του ὅλες θά λέγαμε οἱ καταβολές τοῦ κακοῦ· εἶναι αὐτό πού λέμε *ὑποσυνείδητο*. Μέσα στο ὑποσυνείδητό μας ὑπάρχουν ὅλες οἱ καταβολές τῶν διαστροφῶν της ψυχῆς ὅλων τῶν γενεῶν καί ὅλων τῶν προγόνων μας.³

Ἐγώ κουβαλάω μέσα μου ὅ,τι οἱ πρόγονοί μου ἔζησαν, ὅ,τι οἱ πρόγονοί μου διέστρεψαν, ὅ,τι στραβό ἔκαναν, ἐγώ τό ζῶ μέσα μου. Ὅταν ἔρχομαι στόν κόσμο, ἡ ψυχὴ μου ἀναμφισβήτητα δέν εἶναι ἀμαρτωλή· ἔχω ὅμως μία τάση, μία ροπή πρὸς τήν ἀμαρτία.

Προσέξτε· αὐτά ὅλα δέν εἶναι ἡ ἀμαρτία· ἀπλῶς εἶναι οἱ καταβολές πού ὑπάρχουν στήν ψυχὴ. Γι' αὐτό βλέπετε ἓνα μικρό παιδάκι νά ἔχει ἀτομισμό, ἐγωισμό, πεῖσμα, ιδιοτέλεια καί λοιπά. Μάλιστα εἶπα ὅλα αὐτά

3. Ὁ Ἑλβετός ψυχίατρος Κάρλ Γιούνγκ (1875-1961) αὐτό τό ὀνομάζει *συλλογικό ἀσυνείδητο* –σέ ἀντιδιαστολή μέ τό προσωπικό ἀσυνείδητο– καί τό ὀρίζει ὡς τήν περιοχὴ της ψυχῆς πού εἶναι ἀπειρώς ἀρχαιότερη ἀπὸ τήν προσωπική ζωὴ τοῦ ἀτόμου, καί φαίνεται πὺς περιέχει ὀρισμένα σχέδια, τὰ *ἀρχέτυπα*, πού εἶναι κοινά γιὰ ὅλη τήν ἀνθρωπότητα. Τό *συλλογικό ὑποσυνείδητο*, ὅπως λέει, εἶναι μιὰ βάση δεδομένων, πού χρειάστηκε αἰῶνες γιὰ νά συγκροτηθεῖ, ἀλλὰ συνοδεύει πλέον τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἡ συλλογικὴ κληρονομιά της ἀνθρωπότητος ὑπάρχει στόν καθένα μας, ἀποτελώντας ἓνα συλλογικό ἀσυνείδητο, πού ἐντυπώθηκε στό DNA καί βρίσκεται στή βάση τοῦ ψυχισμοῦ, ἀποτελώντας τό θεμέλιο πάνω στό ὁποῖο ἀναπτύσσεται ὁ ἀτομικός ψυχισμός μας. Ἔλεγε ὁ ἅγιος Πορφύριος: *Εἶναι ἓνα μυστήριον ὁ ἄνθρωπος. Φέρουμε μέσα μας κληρονομιά αἰώνων, ὅλο τό καλὸ πού βιώθηκε ἀπὸ τοὺς προφῆτες, τοὺς ἁγίους, τοὺς μάρτυρες, τοὺς ἀποστόλους, καί κυρίως ἀπὸ τόν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό· ἀλλὰ ἐπίσης καί τό κακὸ πού ὑπάρχει στόν κόσμον, ἀπὸ τόν Ἀδάμ μέχρι σήμερα.* (ἀπὸ τό *Γέροντος Πορφυρίου Κανσοκαλυβίτου Βίος καί Λόγοι*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσοπηγῆς, 2015)

–πού εἶναι συνώνυμα– γιατί ἓνα μικρό παιδί, πολύ μικρό, ἑνός-δύο ἐτῶν, δέν θά πάει νά κλέψει, οὔτε νά πει ψέματα· ἀκόμα δέν τά ἔμαθε αὐτά· ἔχει ὅμως ἰδιοτέλεια, πού σημαίνει ὅτι ἔχει αὐτόν τόν ἐγωκεντρισμό. Αὐτός ὅμως ὁ ἐγωισμός ἀπό πού προήλθε; Τόν διδάχθηκε; Ὁχι. Μήπως ἡ ψυχὴ ἦρθε ἀμαρτωλὴ στόν κόσμο; Ὁχι. Ἀλλά τί εἶναι αὐτά τά ἄσχημα στοιχεῖα; Εἶναι οἱ καταβολές πού ὑπάρχουν ἀπό τούς προγόνους.

Ἔχουμε βεβαίως τίς καλές καταβολές, ἔχουμε καί τίς κακές καταβολές. Σᾶς θυμίζω τούς προγόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού ἄλλοι ἀπ' αὐτούς εἶχαν καλές καταβολές, ἄλλοι ὅμως εἶχαν κακές.⁴ Ἀλλά οἱ κοντινοὶ πρόγονοι τοῦ Χριστοῦ εἶχαν ἅγιες καταβολές –ἀν καί δέν μᾶς ἐνδιαφέρει γιὰ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ γιατί ἦταν Θεός. Ἡ Θεοτόκος πάντως εἶχε καλές καταβολές ἀπό τούς προγόνους της. Ἡ ψυχικὴ της καθαρότητα ἦταν καρπὸς ὅχι μόνο τῆς δικῆς της προσπάθειας, ἀλλά, θά λέγαμε, καί καρπὸς τῶν προγόνων της. Εἶναι σπουδαῖο αὐτό... πολὺ σπουδαῖο!

Πάνω σ' αὐτό, λέει κάποιος συγγραφέας –ὁ Τίχαμερ Τῳθ: *Παιδί μου, ἀγωνίσου νά μείνεις ἀγνός· τά παιδιά σου θά σέ εὐγνωμονοῦν, γιατί γιὰ ἐκεῖνα θά*

4. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι τά ὀνόματα γυναικῶν, Θάμαρ, Ραχάβ, Ρούθ καί τῆς συζύγου τοῦ Οὐρίου, παρεισάγονται ἐν τῇ γενεαλογίᾳ. Ἡ Ρούθ ὑπῆρξε Μωαβίτις καί οὐχί Ἰουδαία, ἐνῶ αἱ ἄλλαι τρεῖς ὑπῆρξαν ἔνοχοι βαρέων ἀμαρτημάτων. Ἡ παρὰθεσις ὀνομάτων ἅτινα ἠδύναντο νά θεωρηθῶσι ἀκατάλληλα διὰ τὴν παρεισαγωγὴν ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τοῦ Μεσσία ἐγένετο ἀπὸ σκοποῦ. Βλ. (Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ Κατὰ Ματθαῖον, ἐκδ. Ζωή, Ἀθῆναι 1958, σ. 27.) Βλ. ἱεροῦ Χρυσόστομου, *Εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, Ὁμιλία Γ', PG 57, 34, καί Ζιγαβηνοῦ, *Ἐρμηνεία τοῦ Κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου*, PG 129, 124A-C.

εἶναι εὐκολότερη ἢ ἀγνόητα.⁵ Πῶς θά πετύχουν εὐκολότερα τὴν ἀγνόητα; Γιατί θά ἔχουν καλές καταβολές. Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ γονεῖς εἶναι ἀλκοολικοί, εἶναι φιλήδονοι καὶ λοιπά, τὰ παιδιά τους τί θά γίνουν; θά πάρουν αὐτά τὰ χαρακτηριστικά, τίς καταβολές.

Ἡ ψυχὴ λοιπόν δέν ἔρχεται ἀμαρτωλὴ στόν κόσμον· ἔρχεται ὅμως μέ καταβολές διεστραμμένες. Ποῦ εἶναι αὐτές οἱ καταβολές; στή συνείδηση ἢ στό ὑποσυνείδητο; Εἶναι στήν ὅλη δομὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νά εἶμαι ἀκριβέστερος, ἀκόμη καὶ στή σωματικὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καὶ στό ὑποσυνείδητο.

Ἄν ἐγὼ θά ἤθελα νά κοιτάξω μέσα στό ὑποσυνείδητό μου καὶ νά δῶ αὐτές τίς διαστροφές, θά τρομάξω! Ἔρχεται λοιπόν ὁ Θεός νά κρύψει τό ὑποσυνείδητο, νά μὴν τό δεῖ ὁ ἄνθρωπος, γιατί θά τρομάξει.

Μοιάζει καὶ ἐδῶ ἡ περίπτωση σάν τὸν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, πού δέν πρέπει νά δοκιμάσω. Δέν πρέπει νά δῶ τό ὑποσυνείδητό μου· θά τρομάξω. Κάποτε ὅμως πρέπει νά τό δῶ... νά τό δῶ καὶ νά τό καθαρίσω. Τό ἔργο αὐτό τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ὑποσυνειδήτου τό κάνει ὁ Χριστιανός πού ἀναλαμβάνει μέ κάθε συνέπεια καὶ ἐπιμέλεια τό ἔργο τῆς σωτηρίας του, κατεξοχὴν δέ οἱ ἀσκητές. Σᾶς ἔλεγα καὶ τὴν περασμένη φορὰ ὅτι στήν ἔρημο οἱ ἀσκητές αὐτό ἐπιδιώκουν· προσπαθοῦν δηλαδή νά δοῦν τό ὑποσυνείδητό τους, νά δοῦν τὸν ἑαυτό τους, καὶ νά τὸν διορθώσουν· ἔργο τρομερὰ ἐπίπονο καὶ δύσκολο, πραγματικά!

5. Tihamér Tóth, Οὐγγρος θεολόγος-ιερέας. Βλ. *Τὰ ἀγνά νιάτα*, μτφρ. Ἰωάννης Γ. Παναγιωτίδης, ἐκδ. Ἀστήρ, 1991, σσ. 193.

Θά σᾶς ἔλεγα ἓνα παράδειγμα. Ἐάν διαβάσετε ἓνα βιβλίο ψυχολογίας –πού στήν πραγματικότητα εἶναι ἓνα βοήθημα γιά νά ξεσκεπαστεῖ τό ὑποσυνείδητο– καί δεῖτε ἐκεῖ μερικά χαρακτηριστικά, πού λέτε ὅτι τά ἔχετε κι ἐσεῖς αὐτά, ξέρετε τί ζημία μπορεῖτε νά πάθετε, ἂν δέν εἴστε σέ θέση νά ἀντιμετωπίσετε ἐκεῖνα πού ἀνακαλύπτετε στόν ἑαυτό σας;

Ὁ ἐγωισμός μας βέβαια δέν μᾶς ἀφήνει νά δοῦμε ἐκεῖνα πού ἔχουμε, καί δέν τά παραδέχεται. Μιλᾷ, ἐπί παραδείγματι, τό βιβλίο πού διαβάζω γιά κάποια διαστροφή, πού ἐνδεχομένως νά ἔχω κι ἐγώ. Ἐγώ ταράσσομαι, γιατί ὁ ἐγωισμός μου δέν μ' ἀφήνει νά τό δεχθῶ, ἐπειδή χάνω τό γόητρό μου. Καί τό γόητρό μου τό χάνω ὅχι μόνο μέσα στό κοινωνικό σύνολο πού ζῶ· τό χάνω καί ἐγώ γιά τόν ἴδιο μου τόν ἑαυτό προστά στά ἴδια μου τά μάτια. Καί σκέφτομαι: Ὁ, ὥστε μπορεῖ νά εἶμαι αὐτό;... Δέν τό παραδέχομαι! ἤ: Γιατί ἐγώ νά εἶμαι αὐτό;

Ἀλλά δέν μπορεῖτε νά φανταστεῖτε πόσο επικίνδυνο πράγμα εἶναι νά διαβάσει ἓνας ἄνθρωπος, ἰδίως νέος, ἓνα βιβλίο ψυχολογίας. Εἶναι πάρα πολύ επικίνδυνο. Ἐλπίζω μ' αὐτό πού σᾶς λέω νά μήν σᾶς κεντρίσω πιά πολύ τήν ὀρεξη, καί πᾶτε νά τό διαβάσετε... θά εἴσατε ἄξιοι τῆς τύχης σας. Εἰλικρινά μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νά πάθει διαταραχές, νά πάθει ψυχώσεις, νά πάθει νευρώσεις, νά πάθει πολύ κακό.

Ἔρχονται ἄνθρωποι πού μοῦ λένε: Διάβασα, ξέρετε, ἐκεῖνο τό βιβλίο, καί βρῆκα ἐκεῖνο κι ἐκεῖνο, καί ἀνακάλυψα ὅτι εἶμαι ἐκεῖνο κι ἐκεῖνο! Καί λέω: Ἄλλη φορά δέν θά ξαναδιαβάσεις τέτοια βιβλία!

Δηλαδή, είναι κακά αυτά τά βιβλία; Όχι. Άλλά τί; δέν είναι σέ θέση ὁ συγκεκριμμένος ἄνθρωπος νά διαβάσει τέτοια βιβλία. Δέν είναι σέ θέση, δέν πρέπει νά διαβάσει.

Πῶς θά μπορούσε κανείς νά προχωρήσει σέ μία κάθαρση τοῦ ἑαυτοῦ του; Εἶναι μεγάλο ἐρώτημα αὐτό.

Σᾶς τό ἐξήγησα, ὅτι ὁ Χριστιανός τό πετυχαίνει, καί μάλιστα ὁ ἀσκητής στήν ἔρημο. Λοιπόν, ἡ βασικὴ προϋπόθεση νά ἰδῶ τό ὑποσυνειδητό μου στά κατάβαθά του καί νά μὴν πάθω κακό, εἶναι τό νά ἔχω φτάσει σέ μία κάποια ὠριμότητα ταπεινώσεως. Δηλαδή, ὅταν θά ἀνακαλύψω τί ἔχω μέσα μου, νά μὴν ἀρχίσω νά νευριάζω, νά θυμῶνω, νά ἀγωνιῶ μέ τόν ἑαυτό μου, γιατί νά ἔχω αὐτό τό *A* ἢ τό *B* χαρακτηριστικό; ἀλλά νά πῶ: *Αὐτός εἶμαι!...* καί νά τό πῶ ἀπλᾶ. Προσέξτε: *Ἔχεις αὐτήν τή διαστροφή. Μάλιστα. Αὐτός εἶσαι, ἄνθρωπε. Ἐγὼ αὐτός εἶμαι!...* Νά τό παραδεχθῶ. Ἀπό τήν στιγμή πού θά τό παραδεχθῶ, δέν κινδυνεύω, οὔτε ἀπό συγκρούσεις, οὔτε ἀπό ψυχώσεις, οὔτε ἀπό νευρώσεις, οὔτε ἀπό τίποτε· δηλαδή ἔχω φθάσει σέ μία ὠριμότητα, καί εἶμαι τώρα ἕτοιμος νά ξεκινήσω τήν κάθαρση τοῦ ὑποσυνειδητοῦ μου καί νά ἐλευθερωθῶ.

Ξέρετε ποιός εἶναι ὁ ὀρισμός τῆς ταπεινοφροσύνης, κατά τόν μέγα Βασίλειο; ἡ «ἐπάνοδος ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀξίαν»⁶, ἡ ἐπιστροφή στήν προσωπική ἀξία, τό νά γυρίσει κανείς στήν πραγματικὴ του ἀξία. Αὕτῃ εἰ-

6. Σχόλια εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, Κεφ. Γ', PG 30, 260AB: «*Ἡ γὰρ ἀπόθεσις τοῦ ματαίου φρονήματος καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπάρεμτος καὶ ὕψους ἀλαζονικοῦ καὶ οἰήματος διακένου τὴν οἰκείαν ἀξίαν ἐπάνοδος, ταπεινώσις ἐστὶν ἐπαινετή*».

ναι ή ταπείνωση· δηλαδή αυτό που σᾶς λέω τόσην ὥρα· τό νά ἀναγνωρίσω καί νά πῶ: Αὐτός εἶμαι· οὔτε πιά κάτω οὔτε πιά πάνω.

Πολλές φορές ὁ ἄνθρωπος, γιά νά φέρει ἰσοστάθμιση σέ μιά ἁμαρτωλή του κατάσταση που δέν παραδέχεται, φθάνει στούς ἀντίποδες, στό ἄλλο ἄκρο τοῦ ἴδιου θέματος, προσπαθώντας νά δημιουργήσει στόν ἑαυτό του τήν ψευδαίσθηση ὅτι δέν ὑπάρχει αὐτή ή κατάσταση!

Παράδειγμα. Εἶμαι ήττοπαθής τύπος· δηλαδή τά χάνω, τά κάνω θάλασσα, τά μπερδεύω, καί τά λοιπά, δέν μπορῶ ν' ἀντιμετωπίσω μιά κατάσταση μέ ἕναν ρεαλισμό τῆς ζωῆς. Μία κακή μέθοδος γιά νά ἐπιτύχω τήν θεραπεία τοῦ θέματος εἶναι ή ἐξῆς· ν' ἀρχίσω νά πείθω τόν ἑαυτό μου ὅτι δέν εἶμαι ήττοπαθής, ἀλλά ὅτι εἶμαι γενναῖος, καί υἱοθετῶ τό ἄλλο ἄκρο τοῦ ἴδιου θέματος, τήν θρασύτητα. Ἔχετε ἀκούσει τόν χαρακτηρισμό *θρασύδειλος*; Εἶναι ὁ δειλός που προσπαθεῖ στά μάτια τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του νά φανεῖ ὅτι εἶναι γενναῖος. Στήν πραγματικότητα ὅμως εἶναι θρασύς· δέν εἶναι γενναῖος. Γιά νά γίνει γενναῖος πρέπει νά παραδεχθεῖ ὅτι εἶναι δειλός, καί νά ἀγωνιστεῖ νά τό διορθώσει αὐτό.

Ἔτσι, παιδιά, εἶναι μεγάλα πράγματα αὐτά, που πραγματικά θά πρέπει νά τά προσέξουμε, γιά νά προχωρήσουμε σωστά καί νά διορθώσουμε τόν ἑαυτό μας, γιατί, ξαναλέω ἄλλη μία φορά, τό δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ πονηροῦ εἶναι πάντοτε μπροστά μας. Καί αὐτό ἰσχύει γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους, κάθε τόπου καί κάθε χρόνου· δέν τέθηκε μόνο τότε. Ὅμοίως

καί τό δένδρο τῆς ζωῆς εἶναι πάντοτε μπροστά μας, τουλάχιστον μετά Χριστόν, ὅπως θά σᾶς τό πῶ στή συνέχεια, ἥ, ἂν δέν προλάβουμε σήμερα, στό προσεχές μάθημά μας.

Γιατί ὅμως τό δένδρο αὐτό, τό ξύλον, λεγόταν τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ πονηροῦ; Ὅχι βεβαίως ἐπειδή εἶχε τέτοια ιδιότητα, πού νά προκαλεῖ τήν ἀφύπνιση, αὐτό τό ξύπνημα στόν ἄνθρωπο, ὥστε νά μπορεῖ ἀμέσως νά διακρίνει ὅτι κάτι εἶναι καλό καί κάτι ἄλλο εἶναι κακό. Ὅχι βεβαίως. Ἦταν κοινό δένδρο. Ἀκοῦστε: ἦταν κοινό δένδρο. Τό θέμα ἦταν στήν ὑπακοή ἢ στήν παρακοή.

Γιά νά γίνει καλύτερα κατανοητό αὐτό, ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει πολλά παραδείγματα· ἐγώ θά σᾶς πῶ ἓνα, γιά νά μή καθυστεροῦμε.

Συνηθίζει ἡ Ἀγία Γραφή νά δίδει ὀνόματα σέ τόπους, καί πρόσωπα ἀκόμη, ἀπό κάποιο γεγονός, ἀπό ἓνα περιστατικό ἢ ἀπό μία κατάσταση ἐνός τόπου.

Κάποτε, ἐπί παραδείγματι, ὁ Ἰσαάκ εἶχε ἀνοίξει ἓνα πηγάδι. Καί κάποιοι γείτονες ἐκεῖ, ἀπό ἄλλον λαό, διεκδίκησαν τό πηγάδι αὐτό γιά λογαριασμό τους. Ἐπειδή τό νερό ἐκεῖ στήν περιοχὴ δέν ἦταν πάρα πολύ, ζήλευσαν ὅταν εἶδαν τό πηγάδι αὐτό τοῦ Ἰσαάκ μέ πολύ νερό, καί τοῦ εἶπαν: *Τό πηγάδι αὐτό εἶναι δικό μας...* –αὐτά πού κάνουν καί οἱ γείτονες μεταξύ τους πολλές φορές, καί μετακινοῦν τά ὅρια τῶν κτημάτων τους. Ὅχι, λέει ὁ Ἰσαάκ, *αὐτό τό κομμάτι τῆς γῆς εἶναι δικό μου. Ὅχι· δικό μας!...* καί βέβαια ἔφθασαν σέ σημεῖο νά διαπληκτισθοῦν. Ὁ Ἰσαάκ ὅμως, πού ἦταν ἓνας ἡρεμος ἄνθρωπος, ὑποχώρησε καί ἔφυγε.

Δέν θά σᾶς πῶ τήν ἱστορία παρακάτω, παρά θά σᾶς πῶ ὅτι τό πηγάδι αὐτό τό ὄνόμασε ὁ ἴδιος ὁ Ἰσαάκ *ἔχθρα*, *φρέαρ τῆς ἔχθρας*, πηγάδι τῆς ἐχθρότητος –εἶναι στή *Γένεση*, 26, 21. Ἀκούσατε; ὄνόμασε τό πηγάδι *ἔχθρα*! Ἀλλά τό πηγάδι εἶχε τίποτα πού νά προκαλεῖ τήν ἔχθρα; Ὁχι. Ἀλλά ὀνομάστηκε *ἔχθρα* λόγω τοῦ περιστατικοῦ πού συνέβη ἀνάμεσα στόν Ἰσαάκ καί τούς γείτονές του.

Αὐτό λοιπόν συμβαίνει καί ἐδῶ μέ τό δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ. Δέν ὀνομάστηκε τό δένδρο ἔτσι ἐπειδὴ εἶχε κάτι· ἀλλά ὅτι ἄν παράκουαν οἱ πρωτόπλαστοι τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, τότε θά ἀποκτοῦσαν τή γνώση τῆς ἁμαρτίας, τοῦ κακοῦ, ὡς ἐμπειρία –τή γνώση τοῦ καλοῦ τήν εἶχαν ἀπό πιό μπροστά. Συνεπῶς, ἀπό τήν παρακοή θά γνώριζαν τό κακό· ὅχι ἀπό τό δένδρο αὐτό καθεαυτό. Τό ὄνομα τοῦ δένδρου λοιπόν ἔχει σχέση μέ τήν στάση τῶν πρωτοπλάστων.⁷

Γνώριζε ἄραγε ὁ Ἀδάμ τό καλό καί τό κακό πρὶν ἀπό τή δοκιμή;

Ἀναμφισβήτητα, ναί. Διότι θά ἦταν πολύ περίεργο νά ποῦμε ὅτι ὁ Ἀδάμ δέν γνώριζε τό κακό πρὶν δοκιμάσει τόν καρπό αὐτοῦ τοῦ δένδρου. Τότε τί ἔννοια θά εἶχε ἡ ἐντολή πού ἔδωσε ὁ Θεός νά μή δοκιμάσουν; Τί

7. Βλ. Θεοδωρήτου Κύρου, *Εἰς τὰ ἅπορα τῆς θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογὴν, Εἰς τὴν Γένεσιν, Ἑρωτήσεις KZ*, PG 80, 124D: «Καὶ πῶς οἷόν τε ἦν τοὺς λόγῳ τετιμημένους καὶ κατ' εἰκόνα θεῖαν γεγεννημένους, οὐκ ἔχειν διάκρισιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ; Πῶς δ' ἂν αὐτοῖς ἐτεθείκει νόμον τῆς δικαιοσύνης ἢ ἄβυσσος, ταύτην οὐκ ἔχουσιν ἐν τῇ φύσει τὴν γινῶσιν, μηδὲ γινώσκουσιν ὡς ἀγαθὸν μὲν τὸ φυλάττειν τὴν ἐντολήν, ὀλέθριον δὲ τὸ παραβῆναι; Εἶχον οὖν ἄρα τὴν γινῶσιν· τὴν δὲ πεῖραν ποσέλαβον ὕστερον.»

σημαίνει αυτό; Σημαίνει πώς θά ἦταν ἀδιανόητο νά δοθεῖ ἐντολή, ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ γνώση τῶν πραγμάτων.

Τότε λοιπόν ποῦ ἦταν ἡ γνώση αὐτοῦ τοῦ κακοῦ;

Ἡ γνώση στὸν Ἀδάμ ἦταν *ψιλή*, πού θά πεῖ γυμνή γνώση, θά πεῖ θεωρητική γνώση· ἐνῶ ἡ γνώση μετὰ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ἦταν ἐμπειρική.

Γιὰ νά καταλάβετε, σᾶς ἐρωτῶ: Ὁ Θεός γνωρίζει τό κακό; Τό γνωρίζει. Πῶς ὅμως τό γνωρίζει; ἐμπειρικά; Δηλαδή ὁ ἴδιος ἔκανε κάτι κακό, κι ἀπὸ τὴν πείρα πού ἔχει ξέρει τό κακό; Ὁχι βέβαια. Ὁ Θεός γνωρίζει μόνο θεωρητικά τό κακό· πρακτικά δέν τό ξέρει.

Ἄλλο παράδειγμα· προσέξτε νά δεῖτε. Ἐγὼ πονῶ, πεινῶ, διψῶ, πεθαίνω. Αὐτὰ ὁ Θεός τά γνωρίζει; Ναί, τά γνωρίζει, ἀλλὰ θεωρητικά· ὄχι ἐμπειρικά. Ὡστόσο, κάποια φορά τά γνώρισε καὶ ὁ Θεός αὐτὰ ἐμπειρικά, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Θεός Λόγος πῆρε τὴν ἀνθρώπινη φύση. Γι' αὐτό λέει στὴν *Πρὸς Ἑβραίους* ἐπιστολή του ὁ ἀπόστολος Παῦλος «*ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε*»⁸, ἔμαθε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπαθε· ἔμαθε τί θά πεῖ πεινῶ, τί θά πεῖ διψῶ, τί θά πεῖ πεθαίνω. Ὁ Θεός λοιπόν, μετὰ τὴν ἐνανθρώπησή Του, ἔχει ἐμπειρία, ἔχει ἐμπειρική γνώση τῆς ἀνθρώπινης καταστάσεως, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ὁ Θεός λοιπόν γνωρίζει τὴν ἁμαρτία θεωρητικά, καὶ ὄχι ἐμπειρικά· ξέρει τί εἶναι τό κακό.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν, ὁ Ἀδάμ, γνώριζε τί ἦταν τό κακό· διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἐάν δέν τό γνώριζε, δέν θά εἶχε νόημα νά τοῦ δοθεῖ αὕτὴ ἡ ἐντολή.

Δίνουμε ἐντολή ποτέ στά ζῶα; *μήν κάνεις αὐτό καὶ μήν κάνεις ἐκεῖνο*;... Λέμε ποτέ στίς γάτες *κοίταξε*,

8. Ἑβρ. 5, 8.

γάτα· μή φᾶς τά ψάρια –όταν τά βάζουμε στο τραπέζι ἐπάνω– μήν τά φᾶς τά ψάρια;... Τό λέμε αὐτό ποτέ στίς γάτες μας; Δέν ἔχει ἔννοια· γιατί; διότι τό ζῶο δέν ἔχει οὔτε λογική οὔτε τή γνώση γιά νά δεχθεῖ ἐντολή.

Ἄν λοιπόν ὁ Ἀδάμ δέν ξεχώριζε τό καλό ἀπό τό κακό θεωρητικά, θά ἦταν κατώτερος κι ἀπό τά ζῶα· θά ἦταν ζῶο, ἂν θέλετε.

Ἀλλά, ὅπως σᾶς ἐξήγησα, ἔλαβε πείρα. Λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «ἔμαθε δὲ ὕστερον σαφέστερον δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς πείρας»⁹, ὕστερα ἔμαθε πιό καθαρά, ἀπό τήν ἴδια τήν πείρα ἐπάνω στά πράγματα.

Ἀλλά ἡ γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ, χωρίς τήν πείρα, χωρίς νά δοκιμάσουμε, –ἐδῶ θέλω λίγο νά προσέξετε· εἶναι σπουδαῖο αὐτό πού θά σᾶς πῶ– μᾶς προσπορίζει τήν φυσική διάκριση, παιδιά.

Τί εἶναι αὐτή ἡ *φυσική διάκριση*;

Προσέξτε ὅμως μία προϋπόθεση· χωρίς τήν ἐμπειρία τοῦ κακοῦ! Γιατί χωρίς; Διότι, ὅταν ἀποκτήσω αὐτή τήν ἐμπειρία τοῦ κακοῦ, τότε μοῦ εἶναι πιά ἄχρηστη αὐτή ἡ διάκριση· ἀφοῦ τήν ἔπαθα, τήν βίωσα.

Σᾶς λέω ἓνα παραδειγμα τελεσίδικο, γιά νά τό καταλάβετε. Ξέρω ὅτι ἓνα περίστροφο, ὅταν ἐκπυρσοκροτήσει, σκοτώνει; Τό ξέρω. Ἡ γνώση μου αὐτή τί εἶδους εἶναι; Εἶναι θεωρητική γνώση, ψιλή. Αὐτή ἡ γνώση μπορεῖ νά μοῦ δώσει τή διάκριση ὅτι δέν πρέπει νά σκαλίζω τή σκανδάλη, γιά παραδειγμα, γιατί θά πάρει φωτιά τό ὅπλο καί θά μέ σκοτώσει; Τό ξέρω αὐτό. Ἐχω λοιπόν τή διάκριση νά ξεχωρίσω ὅτι αὐτό εἶναι ἐπι-

9. *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 54, 610.

κίνδυνο ἀντικείμενο. Ἐάν ὅμως θελήσω νά ἀποκτήσω καί τήν προσωπική πεῖρα, δηλαδή νά βάλω τό περιστροφο στόν κρόταφό μου καί νά τραβήξω τή σκανδάλη, τότε ἡ σφαίρα θά σφηνωθεί μέσα στό κεφάλι μου. Θά ἀποκτήσω βεβαίως τήν πεῖρα· ἀλλά θά μοῦ εἶναι περιττή, γιατί πιά θά ἔχω σκοτωθεῖ· σέ τί θά μέ ὠφελήσει;

Θά μοῦ πεῖτε ὅμως ὅτι ὑπάρχουν καί περιπτώσεις πού ἀποκτάει κανείς μιὰ ἐμπειρία, ἀφοῦ πρῶτα ζημιωθεί, ἀφοῦ πρῶτα καεῖ. Ἀλλά γιατί, παιδιά, νά φθάσει ἐκεῖ τό πράγμα; Πρέπει νά ἔχουμε τήν φυσική διάκριση, γιά νά μή φθάσουμε στό σημεῖο ἐκεῖνο· γιατί ἂν πάθουμε κάτι κακό, τότε σέ τί θά μᾶς χρησίμευε ἡ διάκριση; Θά μοῦ πεῖτε, γιά τό μέλλον. Ἔστω· ἀλλά τό θέμα εἶναι νά μήν πάθουμε κάποιο ἀνεπανόρθωτο κακό. Συνεπῶς θά πρέπει νά ἔχουμε αὐτήν τή φυσική διάκριση.¹⁰

Θά σᾶς ἔλεγα ὅτι σήμερα, στήν ἐποχή μας, δέν ὑπάρχει φυσική διάκριση. Λέω φυσική· δέν λέω πνευματική· θά σᾶς μιλήσω λίγο πιό κάτω γιά τήν πνευματική. Σήμερα λοιπόν δέν ὑπάρχει φυσική διάκριση στους ἀνθρώπους. Στους πιό πολλούς ἀνθρώπους δέν ὑπάρχει. Νομίζουν ὅτι πρέπει νά τά δοκιμάζουν ἐμπειρικά ὅλα, γιά νά ἔχουν γνώση τῶν πραγμάτων· κι αὐτό εἶναι πολύ κακό. Μάλιστα γιά νά δικαιολογηθοῦν ἐπιστρατεύουν καί ἓνα χωρίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, καλῶς τοποθετημένο καί κακῶς ἐρμηνευόμενο, ὅπως λέει ὁ ἅγιος

10. Μιά παροιμία λέει πὼς *πεῖρα* εἶναι ἡ φωτιά πού σέ φωτίζει, ἀφοῦ πρῶτα σέ κάψει· ἐνῷ *σοφία* εἶναι ἡ φωτιά πού σέ φωτίζει, χωρὶς πρῶτα νά σέ κάψει.

Κύριλλος. Ποιό είναι; Είναι από την Α΄ Προς Θεσσαλονικείς επιστολή του αποστόλου Παύλου (5, 21). Έκεῖ λέει: «τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἄν ποῦμε σέ κάποιον *Μή πηγαίνεις σέ ντισκοτέκ, εἶναι ἁμαρτία· θά πέσεις ἐκεῖ, θά ἁμαρτήσεις μέ τούς ἀνθρώπους πού θά γνωρίσεις ἐκεῖ μέσα...* καί λοιπά, ἀπαντᾷ: Ἄ, ὄχι· δέν ἔχω αὐτήν τή γνώμη. Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι πρέπει νά πάω καί ἐκεῖ γιά νά γνωρίσω τὰ πράγματα. Καί ἄν ὑποθεθεῖ ὅτι, δοκιμάζοντας κάτι, θά πάθω κακό, κατόπιν θά ἔχω τήν δύναμη νά μήν ξαναπάω ἐκεῖ.

Πρῶτα-πρῶτα δέν μπορεῖς νά ξέρεις ἄν θά ἔχεις τή δύναμη νά φύγεις ἀπό ἐκεῖ. Ἔχετε δεῖ ἴσως ἐκεῖνα τὰ μυγόχαρτα. Τώρα πιά δέν τὰ χρησιμοποιοῦν. Ἀλλά μέ τήν εὐκαιρία σᾶς λέω ὅτι εἶναι τὰ πιό ὑγιεινά γιά νά ἐξολοθρεῖν τις μύγες. Δέν εἶναι καθόλου ἐπικίνδυνα, σάν ἐκεῖνα τὰ σπρέι, πού δηλητηριάζουν τις μύγες καί εἶναι ἐπικίνδυνα. Μήν τὰ χρησιμοποιεῖτε· εἶναι πολύ ἐπικίνδυνα. Τά πιό ὑγιεινά εἶναι ἐκεῖνα τὰ παλιά, τὰ κλασσικά. Εἶναι ἓνα χαρτί πού κρέμεται ἀπό τό ταβάνι καί ἔχει ἐπάνω κόλλα πού μοιάζει μέ μέλι. Βέβαια δέν εἶναι πολύ εὐχάριστο τό θέαμα· εἶναι ὅμως πολύ χρήσιμο καί διδακτικό. Καί βλέπετε τή μύγα, μόλις τό βάλετε αὐτό, πάπ, πάει καί κάθεται. Βέβαια, τό εἶδε σάν μέλι, καί πῆγε γιά νά δοκιμάσει. Εἶπα διδακτικό; Ναί, αὐτό τό πράγμα πού σᾶς λέω τόσην ὥρα συμβαίνει καί μέ τούς ἀνθρώπους.

Πῆγες, κοπέλα μου, παιδί μου, πῆγες μέχρι τήν ντισκοτέκ· ἄραγε θά ἔχεις τή δύναμη νά μήν ξαναπαῖς; Γνώρισες ἓνα ἀγόρι, ἓνα κορίτσι· ἔχεις τή δύναμη νά

μήν προχωρήσεις παρακάτω; Κάπνισες ένα τσιγάρο· ἔχεις τή δύναμη νά μήν ξανακαπνίσεις; Μπορῶ νά σᾶς πῶ ὅτι, σέ συντριπτική πλειοψηφία, ἐκεῖνος πού ἔβαλε ἕνα τσιγάρο στό στόμα του, ἔβαλε καί δεύτερο· καί ἂν ἔβαλε καί δεύτερο, ἔβαλε καί τό πολλοστό. Ἔχεις τή δύναμη νά πεῖς θά δοκιμάσω ἕνα χάπι ναρκωτικό, ἀλλά δέν θά τό ξαναπιῶ πιά; Δέν μπορούμε νά τό ποῦμε.

Λοιπόν, ὑπάρχει αὐτή ἡ ἄποψη γιά τό «τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε». Εἶναι ἐσφαλμένη αὐτή ἡ ἐρμηνεία.

Θά μοῦ πεῖτε: Δέν τό λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος αὐτό; Naί, ἀλλά δέν ἐννοεῖ νά δοκιμάζουμε τὰ πάντα, νά τὰ ἐξετάζουμε, καί νά κρατᾶμε τό καλό. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται στό θέμα τῆς προφητείας τῶν προφητῶν, πού μιλοῦσαν στήν ὁμήγουρη τῆς Ἐκκλησίας, καί λέει: *Μὴν περιφρονεῖτε τίς προφητεῖες. Ἀκοῦστε τὸν κάθε προφήτη τί ἔχει νά πεῖ. Κρατῆστε αὐτό τό καλό πού εἰπώθηκε, καί ἐκεῖνο πού δέν εἶναι σωστό ἀφήστε το.* Ἀναφέρεται στό θέμα τῶν προφητῶν. *Προφήτης*, μέ τὴν εὐρεία ἔννοια, δηλαδή ὁμιλητής· ὅχι μέ τὴν εἰδική ἔννοια. Δέν σᾶς ἐξηγῶ πιό πολλά.

Θά ἦταν δυνατόν ποτέ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νά μᾶς στέλνει νά δοκιμάσουμε τὴν ἁμαρτία;... Εἶναι δυνατόν ποτέ;... Μὴν χρησιμοποιοῦμε λοιπόν τό χωρίο αὐτό γιά νά δικαιολογοῦμαστε ἀπέναντι στοὺς ἄλλους, ἀλλά καί στὸν ἑαυτὸ μας, ὅτι μπορούμε νά τὰ δοκιμάζουμε ὅλα, ἀρκεῖ νά κρατήσουμε τό καλό.

Σᾶς εἶπα ὅτι χρειάζεται ἡ φυσικὴ διάκριση, χωρὶς νά ἔχουμε ἐμπειρία. Τί εἶναι ἡ διάκριση; Εἶναι ὁ διαχωρισμός· νά μπορῶ νά ξεχωρίζω τό καλό ἀπό τό κα-

κό. Καί τί εἶναι ἡ φυσική διάκριση; Εἶναι τό νά ἔχουμε ἐκ φύσεως αὐτήν τή δυνατότητα διακρίσεως.

Αὐτό ὅμως εἶναι ἡ συνισταμένη πολλῶν στοιχείων.

Πρῶτα-πρῶτα εἶναι τῆς εὐφυΐας, τῆς ἐξυπνάδας.

Ἐπίσης εἶναι τό στοιχεῖο τῆς παρατηρητικότητος· τό νά μπορεῖ κανεῖς νά παρατηρεῖ. Σᾶς ἐρωτῶ: πόσες φορές ἤρθατε ἐδῶ; Δέν ξέρω ἂν ποτέ κάνατε τόν κόπο νά μετρήσετε πόσα σκαλοπάτια εἶναι ἀπό τόν δρόμο μέχρι ἐδῶ κάτω.¹¹ Εἶμαι σίγουρος ὅτι κανεῖς δέν θά μπορούσε νά μοῦ πεῖ τώρα πόσα σκαλοπάτια εἶναι. Θά μέ ρωτήσετε: ἐσεῖς τά μετρήσατε;... Οὔτε κι ἐγώ τά μέτρησα. Εἶναι πολύ σπουδαῖο, ἀγαπητοί μου, νά εἶναι κανεῖς παρατηρητικός· νά μπορεῖ νά βλέπει καί νά προσέχει τό καθετί.

Σᾶς εἶπα τό παράδειγμα γιά νά σᾶς ἐπισημάνω ὅτι κάτι πού οἱ ἄλλοι δέν τό προσέχουν, ἐκεῖνος πού ἔχει μέσα του αὐτό τό πολύτιμο στοιχεῖο τῆς διακρίσεως τό παρατηρεῖ, τοῦ εἶναι χρήσιμο.

Ἡ παρατηρητικότητα, συνδυαζόμενη μέ εὐφυΐα, κάνει τούς μεγάλους ἐφευρέτες· ὁ συνδυασμός δηλαδή πού μπορεῖ νά γίνεται μέσα μας αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ πού προσλαμβάνουμε. Νά παίρνω αὐτό κι ἐκεῖνο, νά διαβάξω αὐτό κι αὐτό, νά ἀκούω τοῦτο κι ἐκεῖνο, νά βλέπω αὐτό καί τό ἄλλο, καί νά ἔχω τήν ικανότητα ὅλα αὐτά νά τά συνδυάσω. Εἶναι ὅπως ἀκριβῶς ἡ νοικοκυρά πού μέσα στήν κουζίνα της ἔχει μιά μικρή ἀποθήκη τροφίμων, ἔχει ντουλάπια, καί ἔχει μέσα μπουνκάλια καί κουτιά μέ διάφορα ὑλικά, καί μπορεῖ αὐτά τά ὑλι-

11. Ἐννοεῖ τό ὑπόγειο τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους Λαρίσης, ὅπου γίνονταν τά κατηχητικά αὐτά μαθήματα.

κά νά τά ἀνακατέψει καταλλήλως καί νά φτιάξει διάφορα ὠραῖα φαγητά καί γλυκά.

Ἐνα ἀκόμα στοιχεῖο τῆς φυσικῆς διακρίσεως εἶναι καί ἡ σοφία. Τί εἶναι ἡ σοφία; Σοφία δέν εἶναι ἡ εὐφυΐα, ἡ ὀξύνοια· σοφία εἶναι τό ἀπόθεμα γνώσεων, τό νά ξέρει κανεῖς πολλά πράγματα· αὐτό εἶναι σοφία. Ἄλλο σοφία καί ἄλλο εὐφυΐα.

Ὅποτε ὅλα αὐτά μαζί, στή συνισταμένη τους, μᾶς δίνουν τό σπουδαῖο ἐκεῖνο προσόν καί ἐξαιρετικά πολύτιμο πού λέγεται *φυσική διάκριση*· νά μπορούμε νά ξεχωρίσουμε τό ποιόν, τό ποσόν, τόν χρόνο καί λοιπά, καί νά ἐνεργοῦμε καταλλήλως.

Οἱ πρωτόπλαστοι κλήθηκαν νά ἔχουν καί νά ὠριμάσουν στήν φυσική διάκριση. Ὅταν ὅμως θά ὠριμάζαν σ' αὐτήν τή φυσική διάκριση, τότε θά ἐρχόταν ὁ Θεός καί θά τοὺς ἔδινε ἕνα δῶρο· αὐτό πού δίνει καί στόν κάθε πιστό, ὅταν ὠριμάσει στή φυσική διάκριση. Ξέρετε ποιό εἶναι αὐτό; Εἶναι ἡ πνευματική διάκριση. Ὅχι αὐτή πού ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος, μέ τά στοιχεῖα πού σᾶς ἀνέφερα προηγουμένως, ἀλλά ἡ διάκριση ὡς δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τί εἶναι αὐτό; Εἶναι κάτι πολύ βαθύτερο. Μ' αὐτήν ὁ ἄνθρωπος βλέπει καί διακρίνει ἐκεῖνα τά ὅποια ὁ ἄλλος, μέ μόνη τή φυσική διάκριση, δέν μπορεῖ σχεδόν καθόλου νά διακρίνει.

Ἔτσι, παιδιά, οἱ πρωτόπλαστοι, ἐάν τηροῦσαν τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, θά ἀποκτοῦσαν καί τήν πνευματική διάκριση.

Εἶναι πολύ μεγάλο πράγμα! Διότι, ξέρετε, ὁ σκοτισμένος νοῦς δέν μπορεῖ νά ἔχει ποτέ οὔτε πνευματική οὔτε φυσική διάκριση. Καί σκοτισμένος νοῦς εἶναι ὁ

κάθε νοῦς πού ἁμαρτάνει.¹² Λές στόν ἄλλον μήν τό κάνεις αὐτό· θά πάθεις κακό, καί δέν τό βλέπει!... Μπορεῖ νά τό ἔχουν πάθει τόσοι ἄλλοι γύρω του, μά αὐτός δέν τό βλέπει! Ἐξ ἄλλου διάκριση τί θά πεῖ; ὄχι μόνο ξεχώρισμα, ἀλλά καί ὄραση, νά μπορεῖ κανεῖς νά βλέπει.

Οἱ πρωτόπλαστοι μπορούσαν νά διακρίνουν πολύ καλά. Σέ λίγο –θά τό ἀναλύσουμε αὐτό προσεχῶς– θά ἐρχόταν ὁ διάβολος, σάν φίδι. Θά μπορούσαν νά ποῦν: *Τί εἶναι αὐτά πού μᾶς λέει αὐτό;... Καί γιατί μᾶς τά λέει αὐτά;... Γιατί νά πιάσουμε κουβέντα μαζί του;... Καί γιατί νά πειθοῦμε σέ ὅσα μᾶς λέει;... Καί, καί... Δέν τό ἔκαναν· καί αὐτό δείχνει ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι δυστυχῶς δέν εἶχαν ὠριμάσει στή φυσική διάκριση.*

Λένε ὅτι ἡ ἐντολή πού δόθηκε στους πρωτοπλάστους στάθηκε ἡ αἰτία τῆς πτώσεώς τους. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀλήθεια. Διότι ὁ νόμος καί ἡ ἐντολή δέν σπρώχνουν στό κακό, ἀλλά προστατεύουν ἀπό τό κακό. Δέν μπορούμε νά ποῦμε δηλαδή ὅτι ἐπειδὴ δόθηκε ἡ ἐντολή, ὁ νόμος, *μή δοκιμάσετε*, γι' αὐτό καί ἁμαρτήσαν οἱ πρωτόπλαστοι· ὅτι δόθηκε δηλαδή ὁ νόμος σάν μιὰ ἀφορμή γιά νά πέσουν οἱ πρωτόπλαστοι στήν ἁμαρτία.

Θά λέγαμε ὅτι καί ἐντολή ἀκόμη νά μήν δινόταν, οἱ πρωτόπλαστοι θά μπορούσαν πάλι νά πέσουν στήν ἁμαρτία· σέ ποιά ἁμαρτία; στήν ἁμαρτία τῆς αὐτονομίας. Καί ποιά εἶναι αὕτη ἡ ἁμαρτία τῆς αὐτονομίας; *τό Δέν σ' ἔχω ἀνάγκη, Θεέ!... εἶμαι αὐτόνομος!...*

Προσέξτε: σ' αὐτό τό ἁμάρτημα κατά πλησμονήν

12. Βλ. *Ρωμ.* 1, 21· 28.

γίνεται κατάχρηση της ἐλευθερίας. Δέν σ' ἔχω ἀνάγκη, Θεέ!... Καί μάλιστα μπορούμε νά ποῦμε ἐδῶ ὅτι λείπει καί ἡ εὐφυΐα· διότι ὁ ἀληθινά εὐφυής ἄνθρωπος ποτέ δέν θά δεχόταν νά ἔχει μιά αὐτονομία, νά λέει ὅτι δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τόν Θεό.

Ἀκόμα καί ὁ λαός τό λέει αὐτό· Μή λές δέν ἔχω ἀνάγκη ἀπό τόν γείτονά μου, ἀπό τόν συγγενή μου... ἐπειδή πολλές φορές εἴμαστε ἔτοιμοι νά τά χαλάσουμε μαζί τους, καί λέμε: Καί τί ἀνάγκη τούς ἔχω;... Θά τά χαλάσω, θά μαλώσω μαζί τους!... Μή λέμε δέν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό κανέναν. Ἔχουμε ἀνάγκη ἀκόμη καί ἀπό ἓνα μυρμήγκι! Πῶς γίνεται αὐτό; Ὑπάρχουν κάτι ἱστοριοῦλες πού μᾶς πείθουν ὅτι ἔχουμε ἀνάγκη πραγματικά κι ἀπό ἓνα μυρμήγκι!¹³

Γείτονάς σου εἶναι, συγγενής σου εἶναι, βρίσκεσαι σέ μιά ἀνάγκη· ποιόν θά φωνάξεις; Τόν γείτονα θά φωνάξεις. Ἄρα τόν ἔχεις ἀνάγκη. Ἐάν λοιπόν τόν γείτονα τόν ἔχεις ἀνάγκη, καί δέν πρέπει νά τά χαλάσεις μαζί του, πόσο περισσότερο ἔχεις ἀνάγκη τόν Θεό!... Ἄρα δέν μπορείς νά εἶσαι αὐτόνομος.

Οἱ πρωτόπλαστοι, παιδιά, ἀκόμη καί ἂν δέν εἶχαν τήν ἐντολή νά μή δοκιμάσουν ἀπό τόν καρπό, θά μπορούσαν πάλι νά κάνουν τό ἴδιο, γιατί ἡ ἀνυπακοή, στό βάθος, αὐτό εἶχε ὡς περιεχόμενο· τήν αὐτονομία. Αὐτό εἶχε στό βάθος. Θά τό δοῦμε ὅταν θά φθάσουμε ἐκεῖ, ὅταν θά δοκιμάσουν τόν καρπό. Οἱ πρωτόπλαστοι θά μπορούσαν κάποια στιγμή νά ποῦν: Γιά στάσουν· γιατί πρέπει νά ἀκοῦμε τόν Θεό; Ἐλεύθεροι δέν εἴμαστε;

13. Βλ. σχετικό μῦθο τοῦ Αἰσώπου, μέ τό λιοντάρι καί τό ποντίκι.

Καί θά μπορούσε πάλι νά ἔρθει ὁ διάβολος καί νά τούς πεῖ τό ἴδιο πράγμα. Ὅχι γιά τόν καρπό, ἅ, μπά! ἀλλά νά τούς πεῖ: Δέν νομίζετε ὅτι σάν πολύ πηγαίνει νά ἀκοῦτε τόν Θεό;... Δέν μπορεῖτε τάχα νά ζήσετε μόνοι σας;...

Ὁ ἴδιος ψιθυρισμός τοῦ ἴδιου τοῦ ἀρχέκακου διαβόλου, ὁ ἴδιος καί στούς σημερινούς ἀνθρώπους, σ' ὅλους τούς αἰῶνες, ἰδίως στούς νέους. *Τί ἀνάγκη ἔχεις τούς γονεῖς σου; Τί ἀνάγκη ἔχεις τούς καθηγητές σου; Τί ἀνάγκη ἔχεις ἀπό τήν κοινωνία; Δέν τούς χρειάζεσαι· αὐτόνομος νά εἶσαι! Μπορεῖς νά ζήσεις πολύ ὥ-ραῖα. Δέν θά ἔχεις κανέναν πάνω ἀπό τό κεφάλι σου. Θά εἶσαι μόνος σου, θά εἶσαι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου. Δέν χρειάζεται νά ἔχεις πάνω ἀπ' τό κεφάλι σου καμμία αὐθεντία. Πάρε ὅλες τίς αὐθεντίες, πού λέγονται γονεῖς, καθηγητές, ἱερεῖς, Ἐκκλησία, πίστη... καί ὅλα ποδοπάτησέ τα, καί θά εἶσαι αὐτόνομος, θά εἶσαι κύριος, θά εἶσαι πολύ σπουδαῖος, θά εἶσαι ἐλεύθερος!...*

Θυμηθεῖτε, παρακαλῶ, αὐτό πού ἔγραψαν στόν τάφο τοῦ Καζαντζάκη, θυμηθεῖτε το αὐτό· Δέν ἐλπίζω τίποτα. Δέν φοβοῦμαι τίποτα. *Εἶμαι λέφτερος!*...¹⁴

Ἄ, τότε εἶσαι ἐλεύθερος, Καζαντζάκη... ὅταν δέν πιστεύεις σέ τίποτα... δηλαδή ὅταν δέν δέχεσαι καμμία αὐθεντία!...

14. Αὐτό τό ἀπόφθεγμα δέν ἀνήκει στόν Νίκο Καζαντζάκη, ὅπως νομίζεται, ἀλλά ἔλκει τήν καταγωγή του ἀπό τόν φιλόσοφο Δημό-νακτα τόν Κύπριο: «Ερωτήσαντος δέ τινος, τίς αὐτῷ ὅρος εὐδαι-μονίας εἶναι δοκεῖ, μόνον εὐδαίμονα ἔφη τόν ἐλεύθερον· ἐκεί-νου δέ φήσαντος πολλοὺς ἐλευθέρους εἶναι, Ἀλλ' ἐκεῖνον νομί-ζω τὸν μήτε ἐλπίζοντά τι μήτε δεδιότα.» (Λουκιανός, *Βίος Δημό-νακτος*, παράγραφοι 19.4-20.2)

Μπορούμε λοιπόν νά ποῦμε ὅτι τό ἴδιο ἁμάρτημα ὑπάρχει καί σήμερα, καί θά ὑπάρχει μέχρι πού νά τελειώσει ὁ κόσμος.

Βλέπετε; Μποροῦσαν οἱ πρωτόπλαστοι νά ἁμαρτήσουν καί χωρίς τό δένδρο; καί χωρίς τήν ἐντολή; Ναί. Ἄρα δέν ἦταν ἡ αἰτία τῆς πτώσεώς τους ἡ ἐντολή. Ἀντιθέτως, ἡ ἐντολή ἦρθε νά περιφρουρήσει, ἦρθε νά εἰδοποιήσει καί νά πει: *Προσέξτε! διότι ἂν ὑποτεθεῖ ὅτι παραβαίνετε τήν ἐντολή μου, δηλαδή πάρετε ἄερα, καί φθάσετε στό θέμα τῆς αὐτονομίας, σᾶς τό λέω, θά πεθάνετε.*

Εἰδοποιήθηκαν. Καί τό σπουδαῖο εἶναι ὅτι ὁ Θεός δέν ἔστειλε οὔτε ἄγγελο οὔτε ἀρχάγγελο γιά νά εἰδοποιήσει τούς πρωτοπλάστους, ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ Θεός πού δίνει τήν ἐντολή τούς εἰδοποιεῖ. Αὐτό δείχνει πόσο ἐκτιμοῦσε τούς πρωτοπλάστους ὁ Θεός!

Ἔτσι ἔχουν τά πράγματα, παιδιά.

Πάντως τό θέμα εἶναι ὅτι αὐτή ἡ πτώση πού τότε συνέβη –γιά τήν ὁποία θά μιλήσουμε διεξοδικά στά ἐπόμενα μαθήματά μας– θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι δέν ἔμεινε ἐκεῖ. Οἱ ἄνθρωποι ἔπεσαν, κάνοντας κακή χρήση τῆς ἐλευθερίας τους, –ὅλα αὐτά πού ἐξηγοῦμε τώρα– ἁμάρτησαν καί διώχθηκαν ἀπό τόν Παράδεισο, τούς ἔβγαλε ὁ Θεός.

Ὁ Θεός ἔβγαλε τόν Ἀδάμ ἀπό τόν Παράδεισο. Ἀλλά, προσέξτε ὅμως, ἔβαλε τόν ληστή μέσα!¹⁵

Ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα στόν Ἀδάμ καί τόν ληστή; Πολύ μεγάλη διαφορὰ! Αὐτό σημαίνει ὅμως ὅτι ὁ Ἀδάμ μπορεῖ νά ξαναμπεῖ πάλι.

15. Βλ. Λουκᾶ 23, 43.

Ένα ώραϊο τροπάριο τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς λέει ὅτι κάθησε ὁ Ἀδάμ ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου καί ἔλεγε κλαίγοντας: *ὦ Παράδεισε, πού σέ ἔχασα... Μέ τόν ἦχο τῶν φύλλων τῶν δένδρων σου, κάνε προσευχή στόν Θεό, στόν Δημιουργό μας, νά μή μοῦ κλείσει ὁ-λότελα τήν πόρτα!...*¹⁶

Καί ὁ ἄνθρωπος, παιδιά, ξαναμπῆκε στόν Παράδεισο· μπῆκε μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό. Πρῶτος μπῆκε ὁ μετανοήσας ληστής.

Γι' αὐτό, δέν πρέπει νά κλαῖμε καί νά λέμε ὅτι χάσαμε τόν Παράδεισο. Τά πράγματα δέν μένουν ἐκεῖ, στήν πτώση τους· ὁ Παράδεισος ξανακερδήθηκε!

Ὅλα αὐτά ὅμως θά τά δοῦμε στή συνέχεια.

Κυριακή, 29 Ἰανουαρίου 1984

16. *Παράδεισε πάντιμε, τὸ ὠραιότατον κάλλος... ἦχῳ τῶν φύλλων σου, Πλάστην τὸν τῶν ὅλων ἰκέτευε, τὰς πύλας ὑπανοῖξαι μοι, ὥς τῇ παραβάσει ἀπέκλεισα... (Ἑσπερινό στιχηρό προσόμοιο)*